

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ БАНКІВ ЗА ПОРУШЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ФІНАНСОВИМ МОНІТОРИНГОМ КЛІЄНТІВ

КРИГ'ЄВ А. Г. - аспірант кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3920-7424>

УДК 342.2.1

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.1.21>

У статті запропоновано нові підходи щодо юридичної відповідальності відповідальних працівників банківських установ за проведення фінансового моніторингу своїх клієнтів. Проведено аналіз вимог Положення про напрямок фінансового моніторингу в банку та посадової інструкції працівника напрямку фінансового моніторингу на прикладі АТ КБ «ПриватБанк». Запропоновано запровадження змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності посадових осіб банківських установ шляхом запровадження статті 364З Кримінального кодексу України. Проаналізовані статистичні дані Національного банку України щодо встановлених порушень у сфері фінансового моніторингу, вчинених банківськими установами. Внесення відповідних змін до Положень за напрямком фінансового моніторингу та посадових інструкцій відповідальних працівників банківських установ за проведення фінансового моніторингу своїх клієнтів, та відповідних змін до Кримінального кодексу України, вплине на зменшення обсягів тіньових фінансових операцій як у державному, так і в приватних секторах економіки. Зазначені зміни мінімізують ресурс у вигляді витраченого часу для податкових органів, під час проведення аудиту підприємств (юридичних та фізичних осіб), з метою виявлення податкових порушень.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, фінансова операція, банк, Кримінальний кодекс України, Національний банк, відповідальний працівник.

Постановка проблеми

Дотримання підзаконних нормативно-правових актів під час проведення фінансового моніторингу відповідальним працівником банку є гарантією того, що всі податки і збори при здійсненні фінансових операцій фізичними та юридичними особами будуть сплачені до державного бюджету. Також від цього залежить рівень тінізації економіки, оскільки всі фінансові операції проходять лише через банківські установи. На сьогодні, існування транзитно-конвертаційних груп в Україні, є одним із наслідків неефективного виявлення або не вжиття заходів під час проведення фінансового моніторингу з боку посадових осіб банку. Запровадження нових механізмів щодо юридичної відповідальності відповідальних працівників за проведення фінансового моніторингу створить справедливі умови для всіх клієнтів банківського сектору, зменшить зловживання з боку працівників банку за недотримання вимог законодавства та зменшить рівень тіньової економіки України.

Мета дослідження полягає у встановленні юридичної відповідальності працівників банківських установ, які відповідальні за проведення фінансового моніторингу, надання пропозицій та змін до чинного законодавства.

Стан опрацювання проблематики

Дослідженню питань фінансового моніторингу стали праці таких українських на-

уковців, як Борцевич П.С., Вовчак О.Д., Ёндоренко Л.О., Карапетян О.М., Колодійчук О.А. та ін. [1, 2, 3]. Проаналізувавши наукові праці українських науковців вважаю за необхідне зосередити увагу на розробці нових підходів щодо юридичної відповідальності за порушення контролю за фінансовим моніторингом клієнтів у банках та відповідальності працівників банківських установ за неправомірні дії перед своїми клієнтами.

Викладення основного матеріалу дослідження

Юридична відповідальність працівників банків за порушення контролю у сфері фінансового моніторингу своїх клієнтів перш за все вплине на неможливість уникнення від сплати податків до державної скарбниці клієнтами банківських установ при здійсненні фінансових операцій. Задля сталого розвитку економіки повинен бути однаковий підхід у проведенні фінансового моніторингу щодо своїх клієнтів банківськими співробітниками, а не вибіркового.

Варто розглянути детально, яку відповідальність несуть співробітники напрямку фінансового моніторингу у банках на прикладі АТ КБ «ПриватБанк».

Відповідно до Положення про напрямку фінансового моніторингу в банку, співробітники напрямку фінансового моніторингу несуть дисциплінарну, адміністративну та іншу відповідальність відповідно до чинного законодавства за:

- неправомірні рішення, дії або бездіяльність;
- недотримання вимог, правил та законодавства у сфері протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму (ПВК/ФТ);
- недотримання вимог Антикорупційної програми Банку;
- незаконне розголошення банківської та/або комерційної таємниці;
- недотримання вказаних у програмах обов'язкового навчання вимог політик, процедур Банку щодо управління ризиками під час здійснення своєї діяльності, у тому числі за несвоєчасне інформування про виявлені ризики та нездійснення заходів з їх мінімізації в межах своєї відповідальності.

Усю повноту відповідальності за якість і своєчасність виконання завдань і функцій, покладених Положенням на напрямок фінансового моніторингу, несе його керівник.

Керівники підрозділів, що входять до складу напрямку фінансового моніторингу, несуть відповідальність за якість і своєчасність виконання завдань і функцій, які покладені на відповідний підрозділ.

Індивідуальна відповідальність співробітників напрямку фінансового моніторингу за невчасне і неякісне виконання посадових обов'язків, порушення трудової дисципліни, правил внутрішнього трудового розпорядку та ін. встановлюється посадовими інструкціями.

Співробітники напрямку фінансового моніторингу притягуються до колективної відповідальності:

- за невиконання покладених на напрямок фінансового моніторингу завдань і функцій через неналежне (неякісне та/або несвоєчасне) виконання або невиконання посадових обов'язків, передбачених посадовими інструкціями;
- за невикористання або неправомірне використання наданих їм повноважень та прав;
- за порушення вимог чинного законодавства, а також внутрішніх нормативних документів Банку, у т.ч. за недотримання правил внутрішнього трудового розпорядку, охорони праці та протипожежної безпеки;
- за незаконне розголошення банківської, комерційної таємниці та/або таємниці фінансового моніторингу;
- за нераціональне та нецільове використання матеріальних та фінансових ресурсів банку та/або завдання матеріальної шкоди;
- в інших випадках, передбачених чинним законодавством та внутрішніми документами Банку [4].

Відповідно до посадової інструкції працівника напрямку фінансового моніторингу, працівники несуть відповідальність:

- за невиконання, неякісне або несвоєчасне виконання своїх посадових завдань і обов'язків;
- за невикористання або неправомірне використання наданих йому прав;

- за недотримання чинного законодавства, інших нормативних актів, стандартів Банку, наказів Голови Правління Банку тощо;
- за недотримання правил внутрішнього трудового розпорядку, охорони праці, та протипожежної безпеки;
- за недотримання вимог, правил та законодавства у сфері ПВК/ФТ;
- за недотримання вимог Антикорупційної програми Банку;
- за незаконне розголошення банківської та/або комерційної таємниці;
- за недотримання вказаних в програмах обов'язкового навчання вимог політик, процедур Банку щодо управління ризиками під час здійснення своєї діяльності, у т.ч. за несвоєчасне інформування про виявлені ризики та нездійснення заходів з їх мінімізації в межах своєї відповідальності;
- за недотримання вимог Політики запобігання конфліктам інтересів Банку;
- за недотримання вимог Кодексу поведінки (етики) Банку;
- за недотримання законодавства України з питань персональних даних фізичних осіб та встановленого в Банку порядку обробки та захисту персональних даних;
- за інші порушення, у випадках, визначених чинним законодавством України та внутрішніми документами Банку [5].

Наявність встановлених вимог законодавства, нормативно-правових актів та внутрішніх нормативних документів, таких як Постанова НБУ від 19.05.2020 №65 «Про затвердження положення про здійснення банками фінансового моніторингу» [6], Положень про управління та посадових інструкцій відповідних співробітників банків, які відповідальні за проведення фінансового моніторингу, не обмежує їх у діях щодо порушень норм Закону України від 06 грудня 2019 року №361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [7].

Підтвердженням цьому є інформація, яку публікує Національний банк України на своєму веб-ресурсі. Серед основних по-

рушень щодо фінансового моніторингу, які допущені банківськими установами, є:

- невиконання банком обов'язку забезпечити належну організацію та проведення первинного фінансового моніторингу;
- неналежне виконання банком обов'язку щодо здійснення належної перевірки клієнтів;
- неналежне виконання обов'язку банку застосовувати у своїй діяльності ризикорієнтований підхід;
- неналежне розроблення у внутрішніх документах з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів процедур, достатніх для забезпечення ефективного управління ризиками;
- неналежне виконання банком обов'язку щодо здійснення належної перевірки нових, а також існуючих клієнтів [8].

На сьогодні прямої норми в Кримінальному кодексі щодо порушення контролю за фінансовим моніторингом посадовими особами банку не має.

З метою забезпечення суттєвого зменшення правопорушень банківськими установами у сфері застосування фінансового моніторингу слід внести зміни до Кримінального кодексу України, а саме до особливої частини Кримінального кодексу, розділ 17 «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг».

Пропоную посилювати відповідальність посадових осіб банківських установ шляхом запровадження статті 364³ у Кримінальному кодексі України, а саме: «Невжиття заходів відповідальним працівником банку за порушення фінансового моніторингу в банківській установі шляхом зловживання повноваженнями».

Суспільна небезпечність цієї статті пов'язана із невжиттям заходів посадовими особами банківських установ за порушення фінансового моніторингу клієнтів, які обслуговуються в банках України.

Наслідком цього є зростання тіньової економіки України. Україна за результатами дослідження посіла середні позиції з показником 19,3% ВВП. Майже п'ята частина української економіки функціонує поза офіційними каналами обліку та оподаткування [9].

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 364³ Кримінального кодексу України, характеризується: діянням, яке полягає у використанні відповідальним за проведення фінансового моніторингу працівником банківської установи своїх повноважень всупереч інтересам юридичної особи як публічного, так і приватного права (Закон України від 06 грудня 2019 року №361-ІХ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затверджено Постановою Національного банку України від 19.05.2020 року №65).

Обов'язковими ознаками діяння є використання особою (відповідальним працівником за проведення фінансового моніторингу у банківській установі) своїх повноважень; вчинення його всупереч інтересам юридичної особи публічного та приватного права.

Під використанням повноважень слід розуміти реалізацію прав та обов'язків, які відповідальний працівник застосовує під час проведення фінансового моніторингу у банківській установі.

Повноваження встановлюються згідно з положенням про напрямок/відділ/управління фінансового моніторингу в банку, посадової інструкції відповідального працівника за проведення фінансового моніторингу в банківській установі, Законом України від 06 грудня 2019 року №361-ІХ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», Положенням про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженим Постановою Національного банку України від 19.05.2020 року №65.

Під істотною шкодою для цієї статті слід розуміти як заподіяння матеріальних, так і нематеріальних збитків шляхом невжиття заходів відповідальним працівником банку за проведення фінансового моніторингу.

Суб'єктом цього злочину є службова особа приватного права – відповідальний пра-

цівник за проведення фінансового моніторингу в банківській установі.

Запровадження статті 364³ у Кримінальному кодексі України посилить відповідальність за зловживання своїми повноваженнями посадовими особами банків, а саме: відповідальними працівниками за проведення фінансового моніторингу.

Також посилить відповідальність за зловживання відповідальних працівників за проведення фінансового моніторингу в контексті безпідставної відмови від підтримання ділових відносин, відмови в обслуговуванні шляхом розірвання ділових відносин і закриття рахунку перед реальним бізнесом, своїми клієнтами.

Необхідністю запровадження цієї статті в Кримінальному кодексі України можна також обґрунтувати наведеними статистичними даними з веб сайту Національного банку України за 2025 рік, щодо застосованих штрафних санкцій за порушення вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу банками України [10], а саме: незважаючи на кількість та значні суми штрафів, нарахованих працівниками Національного банку України за результатами проведених перевірок з питань дотримання законодавства у сфері фінансового моніторингу, залишаються поза увагою обсяги фінансових операцій, які зазвичай проводяться юридичними особами («компаніями оболонками»), з яких не сплачуються податки, а також обсяги транзитних фінансових операцій, за якими виводяться кошти з державних та комунальних підприємств, підприємств оборонної галузі та ін.

Висновки

У разі внесення змін до Кримінального кодексу України, посадові особи банків (відповідальні за проведення фінансового моніторингу) будуть нести персональну відповідальність за вчинення кримінально караного діяння, яке буде передбачене ст. 364³ Кримінального кодексу України.

Оскільки Постанова Національного банку України №90 від 30.06.2020 року «Про затвердження Положення про порядок організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду,

Місяць	Штраф	Назва банківської установи
січень	10 млн.грн.	АТ «Банк Кредит Дніпро»
лютий	10 млн.грн.	АТ «ОТП Банк»
	3 млн.грн.	АТ «Банк Інвестицій та Заощаджень»
	1 млн.грн.	АТ «Укрексімбанк»
березень	20,5 млн.грн.	АТ «МІБ»
	20 млн.грн.	АТ «Банк Український Капітал»
	7,5 млн.грн.	АБ «Південний»
	5 млн.грн.	АТ «Правекс Банк»
	4,1 млн.грн.	АТ «Сенс Банк»
	2 млн.грн.	АТ АКБ «Львів»
травень	11 млн.грн.	АТ «Таскомбанк»
	2 млн.грн.	АТ «Укрсиббанк»
червень	20,2 млн.грн.	АТ «Кристалбанк»
	15 млн.грн.	АТ «АБ Радабанк»
липень	400 тис. грн.	АКБ «Індустріалбанк»
серпень	16 млн.грн.	ПАТ «Банк Восток»
вересень	7,7 млн.грн.	АТ «Асвіо Банк»
	6,2 млн.грн.	АТ «Мотор-Банк»
	500 тис. грн.	АТ «Ощадбанк»
жовтень	67,5 млн. грн.	АТ «Банк Альянс»
	75 млн. грн.	ПАТ «МТБ Банк»
	27,3 млн. грн.	АТ «Універсал Банк»
	11 млн. грн.	АТ «Укрсиббанк»
	3,8 млн. грн.	АТ «РВС Банк»
	1 млн. грн.	АТ «Комінбанк»
	500 тис. грн.	АТ «Ідея Банк»
листопад	17,5 млн. грн.	АТ АБ «Південний»
грудень	13,5 млн. грн.	АТ «МІБ»
	10 млн. грн.	АТ «Таскомбанк»
	5,5 млн. грн.	АТ «Ощадбанк»
	3 млн. грн.	АТ «Мотор Банк»

нагляду у сфері реалізації спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» не передбачає здійснення перевірок за зверненнями (скаргами) клієнтів банків з питань оскарження певних рішень/дій банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу, актуальним на сьогоднішній день є необхідність у внесенні змін, задля захисту сумлінних платників податків/клієнтів банків від неправомірних дій посадових осіб банківських установ, щодо безпідставного зупинення фінансових операцій, відмовлення від обслуговування клієнтів, блокування рахунків тощо [11].

Також актуальним буде внесення змін до положення про напрямок фінансового моніторингу в банку та посадової інструкції пра-

цівника напрямку фінансового моніторингу в банках України щодо відповідальності працівників банківської установи за заподіяні/спричинені збитки бізнесу/підприємцям в Україні.

Література

1. Борцевич П.С. Сучасні аспекти правового регулювання фінансового моніторингу. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. – 2025. – Вип. №01. – С. 423 – 426. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/71.pdf>.

2. Вовчак О.Д., Єндоренко Л.О. Удосконалення системи фінансового моніторингу в банках України та оцінювання комплаєнс-ризиків. *Фінанси та банківська спра-*

ва. *Проблеми економіки*. - 2023. - № 3 (57). - С. 237-243. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2023-3_0-pages-237_243.pdf.

3. Карапетян О.М., Колодійчук О.А. Сучасні тенденції фінансового моніторингу в умовах воєнних дій. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. - 2024. - №8. - С. 1-10. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/4477/4512>.

4. Положення про напрямок фінансового моніторингу в АТ КБ «ПриватБанк». Затверджений рішенням Наглядової ради протокол №70/22 від 21.11.2022.

5. Посадова інструкція працівника напрямку фінансового моніторингу в АТ КБ «ПриватБанк».

6. Постанова правління Національного банку України Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу від 19.05.2020 №65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>

7. ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06 грудня 2019 року №361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

8. Новини Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all?perPage=100&page=1&tags=corrective_measures.

9. Тіньова економіка України становить майже п'яту частину ВВП країни -19,3%. URL: <https://fintechinsider.com.ua/tinova-ekonomika-ukrayiny-stanovyt-majzhe-pyatu-chastynu-vvp-krayiny-193/>.

10. Новини Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all?tags=finmonitoring&page=1&perPage=5>.

11. Постанова НБУ №90 від 30.06.2020 року «Про затвердження Положення про порядок організації та здійснення нагляду

у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду у сфері реалізації спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0090500-20#Text>.

Krytiyev A.

baxtak@gmail.com

LEGAL RESPONSIBILITY OF BANK EMPLOYEES FOR BREACHES IN CLIENT FINANCIAL MONITORING CONTROLS

The article proposes new approaches to the legal liability of responsible employees of banking institutions for conducting financial monitoring of their clients. The requirements of the Regulations on the direction of financial monitoring in a bank and the job description of the employee of the financial monitoring department are analyzed using the example of JSC CB «PrivatBank». It is proposed to introduce amendments to the Criminal Code of Ukraine to strengthen the liability of officials of banking institutions by introducing Article 364³ of the Criminal Code of Ukraine. Statistical data of the National Bank of Ukraine on established violations in the field of financial monitoring committed by banking institutions are analyzed. Making appropriate amendments to the Regulations on the direction of financial monitoring and job descriptions of responsible employees of banking institutions for conducting financial monitoring of their clients, and appropriate amendments to the Criminal Code of Ukraine, will affect the reduction of the volume of shadow financial transactions, both in the public and private sectors of the economy. These changes minimize the resource in the form of time spent by tax authorities when conducting audits of enterprises (legal entities and individuals) in order to identify tax violations.

Key words: financial monitoring, financial transaction, bank, criminal code, National Bank, responsible employee.